

NAMAZ

HEP AYNI NAMAZ

Kur'an-ı Kerim'de çeşitli türevleri ile birlikte birçok ayette geçen salât/salavât; 'dua etmek', 'arındırmak/tezkiye etmek/bağışlamak', 'ibadet yerleri' gibi anlamlarının yanı sıra genelde terim olarak yani "namaz" anlamında kullanılmıştır.

Namaz kitaplardan okunarak değil de daha çok, kılanlardan görülerek öğrenilen müstesna bir ibadettir. Hiç namaz kılmayanlar bile namazın şekil ve şemailini, rükûunu, secdelerini yani nasıl kılınacağını bilirler. Çünkü öyle veya böyle evde, okulda, televizyonda, bir-iki kez bile olsa gidilen camide namaz kılanlara denk gelmiş, bu konuda bilgi edinilmiştir. Üstelik bu ibadet her yerde ve herkesçe aynı şekilde ve aynı rekât sayıları ile kılınmaktadır. Yani hiçbir zaman sabah namazının farzı 3, akşamın farzı 4 rekât olarak kılınmadığı gibi hiçbir rekâta birden fazla rükû ve sadece bir secde yapılmaz. Dünyanın her yerinde Müslümanlar sabah namazının farzını 2, akşamın 3, öğle, ikindi ve yatsının farzlarını ise 4 rekât olarak kılarlar. Her rekâta sadece bir rükû, iki de secde yaparlar. Tekbirle namaza durup selamla namazdan çıkarlar. Fıkıh ve ilmihal kitaplarında namazın kılınına dair bazı farklılık ve görüş ayrılıkları bulunsa da namazın kılınışı hep bu bahsettiğimiz şekildedir. Yani ellerin kaldırılması, bağlanması veya bağlanmaması, tahiyatta işaret parmağının kaldırılması, oturuşun şekli vs. gibi hükmü ancak müstehap derecesinde olan küçük meseleler bir kenara bırakılacak olursa namazı yapan ana unsurlarda bir ihtilaf yoktur. Peki, neredeyse her konuda ihtilafa düşebilen İslam dünyasında namaz konusundaki bu birliktelik nasıl sağlanmıştır? Müslümanlar namazlarını hangi delile, hangi ölçüte göre kıyorlar? Kur'an'a göre mi, hadislere göre mi, yoksa Kur'an ve hadislerin çok öncesine dayanan ve asır-

lardır süregelen uygulamaya göre mi? Bu çalışmamızda işte bu sorulara cevap aramaya çalışacağız.

Önce namaz kelimesinin kökeni ve anlamıyla başlayalım:

Tanım

Namaz kelimesinin Arapçası "es-salât" (الصلاة)'tır. Esasen 'dua' anlamına gelen ve namaz için kullanılan "salât" sözlükte; 'rahmet', 'istiğfâr', 'ibadet' gibi manalara da gelir.

Namaz kılan kişiye **musallî**, namaz kılınan yere **musallâ** denir.

Salât, Farsçada 'Hak Teâlâ'ya itaat ve ibadet, bir kimseye tazim için eğilmek, yerlere kapanmak' anlamlarına gelen "nemâz (نماز)" kelimesi ile ifade edilmiş, Türkçeye de buradan geçmiştir.

Terim anlamı ile namaz, **tekbirle başlayıp selamla son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedenî ibadeti** ifade eder.

Kur'an-ı Kerim'de çeşitli türevleri ile birlikte birçok ayette geçen salât/salavât; 'dua etmek', 'arındırmak/tezkiye etmek/bağışlamak', 'ibadet yerleri'¹ gibi anlamlarının yanı sıra **genelde** terim olarak yani "namaz" anlamında kullanılmıştır.

¹ İlgili ayetler için bkz: Bakara, 2/157; Tevbe, 9/84, 99, 103; Hac, 22/40.

Namaz anlamına gelen salât, Kur'an'da çoğunlukla “ikâme” kelimesi ve türevleri ile birlikte “ekîmu’s-salât” (أَقِمِ الصَّلَاةَ), “ekîmu’s-salât” (أَقِيمُوا الصَّلَاةَ), “yukîmûne’s-salât” (يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ), “el-mukîmîne’s-salât” (الْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ) vb. şekillerde yer alır. Bunun yanı sıra bazen zekât ibadetiyle, bazen abdest-gusül-teyemmümler ve bazen de –sabah, öğle, akşam gibi- vakit bildiren ifadelerle yan yana kullanılır² ki bu tür kullanımlarda salât kelimesinin namazdan başka bir anlama gelmesi söz konusu değildir.³

Önceki Ümmetlerde Namaz

Birçok ibadette olduğu gibi namaz da ilk defa Ümmet-i Muhammed’e farz kılınmış bir ibadet değildir.⁴ Kur'an'a bakıldığında namazın tüm nebîlere ve ümmetlerine farz kılındığı görülür. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

“Allah Nuh’a ne buyurmuşsa onu, sizin için bu dinin şeriatı yapmıştır. Sana vahyettiğimiz, İbrahim’e, Musa’ya ve İsa’ya emrettiğimiz şudur: Bu dini ayakta tutun, bu konuda bölünüp parçalanmayın! (...)” (Şûrâ, 42/13)

Bu ayet, bizim şeriatımızda hâlihazırda var olan ve Allah katında tek din olan İslam’ın⁵ beş esasından biri kabul edilen namazın önceki şeriatlarda da var olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra aşağıdaki ayet namaz tarihinin Hz. Âdem’e kadar götürülebileceğini göstermesi bakımından hayli önemlidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

2 Nitekim bir ayette “Namaz müminlere vakitle sınırlı olarak farz kılınmıştır.” (Nisâ, 4/103) buyurulmuş ve bu vakitler Hüd, 14/114, İsrâ, 17/78; Tâhâ, 20/130; Nûr, 24/58; Rûm 30/17-18; Kâf, 50/39-40; Tûr, 52/48-49 ve İnsân, 76/25-26 gibi ayetlerde kimi doğrudan kimi dolaylı olarak açıklanmıştır.

3 Yahya Şenol, Enes Alimoğlu, İnsanlık Tarihi Boyunca O Namaz, Süleymaniye Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016, s. 13-14.

4 Namaz tarihi konusunda Kitap ve Hikmet Dergisi’nde daha önce yayımlanan bazı yazılar için bk: Fatih Orum, “Ayet ve Hadislerin Reddettiği Bir İddia: Salâtın Bihaber Ahfâd-ı Peygamber”, sayı: 4, s. 16-22; Zeki Bayraktar, “Kur’an’ın İçinde Resimli Namaz Hocası Aramak”, sayı: 4, s. 23-29; Vedat Yılmaz, “Herkesin Bildiği Namaz”, sayı: 4, s. 38-42. Adı geçen yazılara www.cerideilmiyye.org adresinden ulaşılabilir.

5 Bkz: Âl-i İmrân, 3/19, 84-85.

“İnsanlık için bir bereket kaynağı olsun ve bütün bir âlem için doğru yönü (kibleyi) göstereceğin diye kurulan ilk Beyt (Kâbe), elbette Bekke’de (Mekke’de) olandır.” (Âl-i İmrân, 3/96)

Kâbe insanlar için kurulmuş ilk mabettir. Buna göre ibadet için kurulan ilk mabedin ilk insanlarla birlikte var olması akla en yakın ihtimaldir. Bu mabette yapılan ibadetlerin içinde namazın da olduğunu şu ayetten anlıyoruz:

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Bir gün İbrahim için o Beyt’in yerini hazırlamış, ‘Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyam, rükû ve secde edenler için Beyt’imi temiz tut!’ demiştik.” (Hacc, 22/26)

“İbrahim şöyle demişti: ‘Rabbim! Bu şehri (Mekke’yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak eyle! (...)

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

Rabbimiz! Neslimden bir kısmını senin dokunulmaz Beyt’inin yanında, bitkisiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Ben, bunu o namazı dosdoğru kılmaları için yaptım (...)

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri o namazı dosdoğru kılmalardan eyle, Rabbimiz, duamı kabul et!” (İbrahim, 14/35-40)

İbrahim, Lût, İshak ve Yakub nebîlerin kıssaları anlatıldıktan sonra şöyle buyurulmuştur:

وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

“Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık. Kendilerine hayırlı işler yapmayı, o namazı

dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize kulluk eden kimselerdi.” (Enbiyâ, 21/73)

Hız İbrahim'in oğlu İsmail aleyhisselâmın, ailesine / çevresine namazı ve zekâtı emreden bir kul olduğu bildirilmiştir:

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا
وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا

“Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resûl ve nebî idi.

O, ailesine / çevresine o namazı ve zekâtı emrederdi; Rabbi nezdinde de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.” (Meryem, 19/54-55)

İsrailoğullarına verilen “O namazı dosdoğru kılın. Zekâtı da verin. Rükû' edenlerle birlikte rükû' edin.” (Bakara, 2/43) emrinden, bize farz kılınan namazın aynı şekilde Yahudilere de farz kılınmış olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Yine Müslümanlar için verilen “Ey iman edenler! Sabırla ve namaz kılarak yardım isteyin.” (Bakara, 2/153) emrinin aynısı “Sabırla ve namaz kılarak yardım isteyin. Bu, saygılı olanlardan başkasına ger-

çekten ağır gelir.” (Bakara, 2/45) şeklinde İsrailoğullarına da verilmiştir.

Bir başka ayette Allah Teâlâ, İsrailoğullarından aldığı sözlerin içinde namaz ve zekâtin da bulunduğunu bildirerek şöyle buyurmuştur:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

“Bir gün İsrailoğullarından şöyle söz almıştık: ‘Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz, ana ve babanıza, yakınlarınıza, yetimlere ve miskinlere / çaresizlere iyi davranacaksınız. İnsanlarla güzel konuşacak, o namazı dosdoğru kılacak, zekâtı da vereceksiniz.’ (Ey İsrailoğulları!) Pek azınız hariç yüz çevirip sözünüzden dönmüştünüz.” (Bakara, 2/83. Ayrıca bkz: Mâide, 5/12)

Benzer bir emir Musa ve kardeşi Harun Aleyhisselâmın şahsında şöyle tekrar edilmiştir:

وَأَوْخِيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّأَ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بِيوتًا وَاجْعَلُوا بُيوتَكُمْ قِبَلَةَ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

“Musa ile kardeşine şunu vahyettik: Siz ikiniz Mısır’da halkınız için (herkesin gelebileceği) evler hazırlayın. Hep birlikte o evleri kibleye yöneleceğiniz yerler yapın; o namazı dosdoğru kılın. (Musa sen de) inanıp güvenenlere (bu sıkıntıların geçeceğine dair) müjde ver.” (Yunus, 10/87)

Zaten Allah Teâlâ ilk vahiy esnasında Musa Aleyhisselâma şöyle emir buyurmuştu:

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

“Ben! Evet, ben Allah’ım, benden başka ilah yoktur. Öyleyse Bana kulluk et ve o namazı benim zikrim için (benimle ilgili akılda tutulması gereken doğru bilgileri kafana yerleştirmen için) dosdoğru kıl!” (Tâhâ, 20/14)

Başta Yahudi ve Hristiyanlar olmak üzere kendilerine kitap verilmiş toplumlara kesin bir şekilde emredilen hususlar arasında namazın da olduğunu birçok ayetten görebiliyoruz. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

“Kitap verilenler kendilerine o beyyine⁶ gelinceye kadar bölünüp parçalanmamıştı.

Hâlbuki onlara, dine bir şey katmadan ve yanlış yola sapmadan Allah’a kulluk etmeleri, o namazı dosdoğru kılmaları ve zekâtı da vermeleri dışında bir şey emredilmedi. Doğru din işte budur.” (Beyyine, 98/4-5)

Ayette “Doğru din işte budur” şeklinde tarif edilen dinin üç esasının tevhid, namaz ve zekât olduğu, dolayısıyla ne zamandan beri “din” varsa o zamandan beri bu üç unsurun da var olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Lokman aleyhisselâmın oğluna ver-

diği nasihatlerden birinin namaz olduğuna dair şu ayet de dikkat çekicidir:

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَيَّ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“Yavrucuğum! O namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere de sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.” (Lokmân, 31/17)

İsa aleyhisselâma da hayatta olduğu müddetçe namaz kılıp zekât vermesi emredilmişti:

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
مَا دُمْتُ حَيًّا

“Nerede olursam olayım O, beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana o namazı ve zekâtı emretti.” (Meryem, 19/31)

Bütün bu ayetlerden çıkan sonuç, bize farz kılınan namazın Âdem aleyhisselâmdan itibaren bütün nebîlere farz kılınmış olduğu gerçeğidir.

Namaz vakitleri ile ilgili “Cibril Hadisi” adıyla meşhur bir hadiste de vahiy meleği Cebrail Aleyhisselâm, iki gün üst üste Nebîmize imamlık yapmış, beş vakit namazı bir baş, bir de son vakitlerinde kıldırmak suretiyle uygulamalı olarak ona göstermiş ve sonunda şöyle demiştir:

“Ey Muhammed! Bu iki vakit arasında namaz kılma genişliği ve serbestliği senden önceki nebîlere tanınan vakitler gibi olup sana da bu iki vakit arasında namaz kılabilmen mümkün olmuştur.”⁷

Hadisten gayet açık bir şekilde görüleceği gibi namaz, hem de beş vakit olarak tüm nebîlere ve ümmetlerine farz kılınmış en temel ibadetlerin başında yer almaktadır.

6 Beyyine: İçinde sağlam hükümler bulunan tertemiz sayfalar okuyan resûl, elçi. Bkz.: Beyyine, 98/1-3.

7 Tirmizî, Salât, 1; Ebû Dâvûd, Salât, 2. Ayrıca bkz: Buhârî, Mevâkîit, 1; Müslim, Mesâcid, 166-167 (610).

Ümmet-i Muhammed'de Namaz

Ümmet-i Muhammed'e verilen namaz emri “**O namazı dosdoğru kılın** (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ)” şeklindedir. “**O namaz**” ifadesi Âdem aleyhisselâmdan itibaren tüm nebîlerin kıldığı namaz demek olur. Bu da her ümmete emredilenin beş vakit namaz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim yukarıda zikredilen ayetlerde de bu husus bariz bir şekilde görülmüştü. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

“**Namazları ve en orta namazı özenle sürekli kılın ve daima Allah'a içten boyun eğenlerden olun.**” (Bakara, 2/238)

Ayette “**namazlar**” diye tercüme edilen “**salavât**” kelimesi, “**salât**” kelimesinin çoğuludur. Arap dilinde çoğul en az üç şey ifade ettiğinden kelimenin anlamı en az “**üç namaz**” olur. Bir de “**en orta namaz**” emredilmektedir. Arap dili kurallarına göre *ma'tûf, ma'tûfun aleyh'ten farklı olmalıdır*.⁸ Dolayısıyla en az üç namaz (es-salavât) ve bunlara ilaveten bir de en orta namaz (es-salâtü'l-vüstâ) olmalıdır. Üçten sonra ortası olan ilk sayı beştir (1 2 3 4 5). Çünkü dört veya altı olması durumunda bunların ortasında yer alan bir namaz bulunmamış olacaktır.⁹ Namazla ilgili olarak sadece bu ayet bile günde en az beş vakit namaz kılınması gerektiğinin delilidir.¹⁰

Dolayısıyla hadis kaynaklarında namazın Mirac gecesi önce 50 vakit olarak farz kılındığı; fakat daha

sonra Musa aleyhisselâmın ısrarı ve Nebimizden de talebiyle 5 vakte kadar indirildiğine dair rivayet edilen hadis, senet açısından sahih kabul edilse de metin açısından sahih olamayacaktır! Hem yukarıdaki ayetler hem de namaz vakitleri ile ilgili meşhur Cibril hadisi bunu göstermektedir. Zira namaz, ilk nebîden son nebîye kadar bütün nebîlere aynı şekilde beş vakit olarak farz kılınmıştır.

Bunun yanı sıra Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in soyundan gelen ve bununla övünen Mekkelilerin namazdan bîhaber olduklarını düşünmek de mümkün değildir. Nitekim bir ayet şöyledir:

“**Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdık-tı, resûl ve nebî idi.**”

O, ailesine /çevresine o namazı ve zekâtı emrederdi; Rabbi nezdinde de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.” (Meryem, 19/54-55)

Namaz farz kılındığında Mekkeliler için bu ibadetin nasıl yerine getirileceği konusu bir muamma değildi. Bu yüzden olmalı ki Mekke'de namazla ilgili ilk emirler daima “**O namazı dosdoğru kılın**” şeklinde olmuştur.¹¹ Yani ayetler, onlara; “**Sizin gayet iyi bildiğiniz o namaz var ya onu ikâme edin!**” demiş oluyordu. Kaynaklarda namaz için Mekkelilerin “**Nereden çıktı bu ibadet?**” “**Bu nasıl bir ibadet böyle! Babalarımızdan böyle bir ibadet duymadık, görmedik!**” dediklerine dair herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Aksine, müfessirlerden Fahreddin er-Râzî, Mekke döneminde nazil olan Kevser sûresinin ikinci ayetinin¹² tefsirinde namazın Mekkelilerce malum olduğuna dair Ebû Müslim'in şu sözlerine yer vermiştir:

“**Cenâb-ı Hak burada farz olan beş vakit namazı kast etmiş; ama keyfiyetten bahsetmemiştir. Çünkü namazın nasıl kılınacağı daha önceden biliniyordu.**”¹³

8 Kendinden önceki kelimeye bir atf harfi (bağlaç) ile bağlanan, atfedilen kelimeye “ma'tûf”; üzerine atf yapılan kelimeye de “ma'tûfun aleyh” denir.

9 Bu izah için bkz: Alâuddin Ebu Bekr b. Mes'ud el-Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi', Tahkik: Muhammed Muhammed Tâmir, Muhammed Saïd ez-Zeyni, Vecih Muhammed Ali, Darul-Hadis, Kahire, 2005, c: 1, s. 304; Fahreddin er-Râzî, et-Tefsiru'l-Kebir, Dâru l-hyâit-Türâsî'l-Arabî, 3. Bs, Beyrut, 1999, c: 2, s. 482.

10 Namazların sayısı beş olduğundan her namaz orta namaz olarak kabul edilebilir. Çünkü her namazdan önce de sonra da 2 namaz olacaktır. Mesela sabah namazı akşam-yatsı ile öğle-ikindi namazlarının ortasında yer alacak ve orta namaz olarak kabul edilebilecektir. Ancak ayette orta namaz değil, “en orta namaz” ifadesi yer almaktadır. Çünkü el-vustâ = الوُسْطَى kelimesi ism-i tafidil yani bir şeyi diğerlerinden üstün gösteren isim kalıbındadır. En orta namaz ise ancak akşam namazı olabilir. Zira akşam namazı diğer namazlara göre birçok farklı yönden orta olma özelliğini taşımaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: a- Gün, gündüz ve geceden oluşur. Önce gündüz, sonra gece gelir (Yasin, 36/40). Günü ikiye bölen şey, akşam vaktinin girmesidir. Bu yüzden bu vakte kılınan namaz orta namaz olur. b- Gün güneşin doğması ile başladığından günün ilk namazı öğlen namazıdır (İsrâ, 17/78; Hûd, 11/114). Bu sebeple akşam namazının öncesinde gündüz kılınan öğle ve ikindi, sonrasında da gece kılınan yatsı ve sabah namazları vardır. Bu bakımdan da akşam namazı tam ortada yer alır. c- Akşam namazı üç rekât kılınan tek farz namazdır. 3 rakamı hem ortası olan ilk rakamdır hem de iki ile dördün ortasında yer alır. İşte bütün bunlar akşam namazını en orta namaz yapar.

11 En'âm, 6/72; Rûm, 30/31.

12 “**Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.**”

13 Râzî, et-Tefsiru'l-Kebir, c: 11, s. 318.

Mekke döneminde ilk namaz emri gelince -henüz konuyla ilgili ayetler inmemiş olmasına rağmen- bu önemli ibadetin abdest almadan ve o zamanki kible-ye yani Kudüs'teki Beyt-i Makdis'e dönmeden kılınmayacağı da Müslümanlarca gayet iyi biliniyordu ki ayetlerde bu konuda herhangi bir açıklamaya gerek görülmemiştir.¹⁴ En'âm sûresi 83-89. ayetleri arasında 18 nebînin ismi doğrudan, onların çocukları ve torunları ise dolaylı olarak anılmış ve bütün bunlardan sonra Resûlullâh'a şu emir verilmiştir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمُ اقْتَدِهْ

“Bunlar Allah'ın yola gelmiş saydığı kimselerdir; sen de onların yoluna uy!” (En'âm, 6/90)

Önceki ümmetlere farz olan namaz, bizim ümmetimize de farz kılınınca Nebîmizin kendisinden önceki nebîler gibi bu namazı abdest olarak ve kibleye dönerek kılmasının gayet doğal bir sonuç olduğunu anlayabiliriz.

Benzer bir duruma hac ibadetinde de rastlanmaktadır. Allah Teâlâ: “**Hac malum /bilinen aylardadır**” (Bakara, 2/197) buyurmuş; fakat hiçbir ayette bu ayların hangi aylar olduğunu açıklamamıştır. Yine hac hükümlerini anlattığı başka bir ayette: “**(Hacca) gelinler de kendileri için bir takım menfaatler görsünler ve onlara rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanlar üzerine malum /bilinen günlerde Allah'ın adını ansınlar**” (Hacc, 22/28) buyurmuş, burada da bu malum /bilinen günleri açıklamamıştır. Demek ki haccın ve kurbanın zamanı, tıpkı namazda olduğu gibi Mekkeliler tarafından çok iyi bir şekilde bilinmekteydi ki tafsilata gerek görülmedi.

Aynı şekilde Allah Teâlâ “**Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre Allah'ın katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır.**”

¹⁴ Ne zaman ki abdest ve kible konusunda bir değişiklik yapılması gerekmiş, o zaman yeni hükümler bildiren ayetler indirilmiştir. Kible değişimi ile ilgili ayetler için bk: Bakara, 2/143-144, abdest ayeti için bk: Mâide, 5/6.

(Tevbe, 9/36) buyurmuş; ama haram ayların hangileri olduğunu açıklamayarak bunları insanlar arasındaki yaygın ve doğru bilgiye havale etmiştir. Bilindiği gibi haram aylar; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep'tir ve bu aylarda savaşmak kesin bir dille haram kılınmış, büyük günahlardan kabul edilmiştir.¹⁵ Buna rağmen bu ayların hangileri olduğu Kur'an'da tek tek belirtilmeyerek zaten çok iyi biliniyor olması ile yetinilmiştir.

Sonuç olarak namazın rekâtları ve kılınına dair

Kur'an'da bugün bizim bildiğimiz manada (ilmihal bilgisi şeklinde) derli-toplu bilgi verilmeyişinin, bunun yanı sıra -ufak tefek ayrıntılar haricinde- namazların İslam dünyasının her yerinde aynı rekât sayıları ile ve aynı şekilde kılınıyor olmasının sebebinin asırlardır süregelen işte bu kesintisiz uygulama olduğunu düşünürüz. Fakat Muhammed aley-hisselâmın son nebî olarak seçilip tüm insanlara elçi gönderilmesinden itibaren na-

maz farz kılınınca -Allahu a'lem- zamanla meydana gelmiş olan bazı eksikliklerin ve yanlışların düzeltilmesi amacıyla vahiy meleği Cebrail aleyhisselâm iki gün süreyle Resûlullâh'a imamlık yaparak hem namaz vakitlerini hem de namazın kılınışını uygulamalı olarak hatırlatmıştır.¹⁶ Daha sonra Nebîmiz de “Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın!” (صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي)¹⁷ buyurmuş, kendisine namaz vakitlerini soran bir sahâbiye “İki gün süreyle bizimle birlikte namaz kıl (öğrenirsin)”¹⁸ diyerek bu ibadeti uygulamalı olarak göstermiş ve namaz bu şekilde kesintisiz bir tevatürle günümüze kadar gelmiştir.

¹⁵ “Sana haram aylarını, o aylarda yapılan savaşları soruyorlar. De ki: O aylarda savaş büyük suçtur...” Bakara, 2/217.

¹⁶ Cibril hadisi namazın kılınışı ve vakitleri konusunda yeni ve Kur'an'da yer almayan hükümler getirmemiş, aksine, ayetlerde belirtilen vakitleri tam anlamıyla uygulamalı olarak göstermiştir. Bu, aynı zamanda Hz. Âdem'den itibaren bütün nebîlerin namazı tıpkı bugün bizim kıldığımız şekilde ve günde beş vakit olarak kıldıklarını göstermesi bakımından oldukça önemli bir delildir.

¹⁷ Buhârî, Ezân, 18, Edeb, 27, Âhâd, 1; Dârimî, Salât, 42; Ahmed b. Hanbel, 5/53.

¹⁸ Müslim, Mesâcid, 176 (613)-179; İbn Mâce, Salât, 1; Nesâî, Mevâkât, 7.